

מכירים, מכבדים ושומרים על חיות הבר בישראל

הקדמה:

כמדי שנה מצויין היום הבין-לאומי להעלאת המודעות לשמירה על חיות הבר בעולם. מדינת ישראל זכתה להיות "נקודה חמה" מבחינת עושר ומגוון ביולוגי. מגוון בתי הגידול והעובדה כי ישראל נמצאת בנקודת חיבור בין 3 יבשות הופכות את ישראל לעשירה ויחודית במגוון חיות הבר החיות בה ועוברות דרכה במהלך נדידתן. אולם, המגוון הביולוגי העולמי נמצא כיום במשבר גדול. קצב הכחדת חיות הבר ואובדן בתי הגידול הם חסרי תקדים. עד כדי כך שמדענים רבים מגדירים את התקופה הנוכחית כתקופת ההכחדה השישית. דהיינו, קצב העלמות המינים של חיות הבר הוא מהיר באופן חריג ומשתווה רק ל-5 תקופות בהיסטוריה ארוכת השנים של כדור הארץ. עתידם של מינים רבים ניצב בפני איום אמיתי.

מדינת ישראל אינה שונה משאר העולם בהיבט זה. גורמים רבים מהווים כיום איום משמעותי על המשך קיומן של חיות הבר בישראל. רק אם נבין את גודל האירוע, נעלה את המודעות שלנו לנושא, נשנה את סדרי העדיפויות שלנו ונפעל באופן נחרץ להגנה על חיות הבר והטבע הישראלי, נוכל להבטיח את המשך קיומן. קיומן של חיות הבר הכרחי להמשך תפקודן הבריא של המערכות האקולוגיות. מערכות שנמצאות גם בבסיס הקיום שלנו, בני האדם, על פני כדור הארץ! זאת ועוד - הבטחת קיומן של חיות הבר ועולם הטבע העשיר שסביבנו הוא צו ערכי ומוסרי! לחיות הבר, שאינן יכולות לייצג את האינטרסים שלהן, יש זכות קיום, מעצם היותן בעלי חיים על פני האדמה. כחלק מציון יום חיות הבר העולמי, כתבנו מערך שיעור לכיתות היסודי, שנועד לחבר את התלמידים לחיות הבר בישראל ובכך לחזק אצלם תחושות של אהבה וכבוד לבעלי החיים. בנוסף המערך מציג חלק מהאתגרים העיקריים עמם מתמודדות חיות הבר בישראל ומוביל לחשיבה על פתרונות ופעולות שניתן וצריך לעשות בכדי לשמור עליהן.

מטרות:

1. התלמידים יכירו חיות בר שונות בישראל.
2. התלמידים יפתחו קשר של אהבה ואמפתיה לחיות הבר ולטבע הישראלי.
3. התלמידים יכירו חלק מהגורמים העיקריים המאיימים על חיות הבר בישראל.
4. התלמידים יעלו רעיונות לקידום השמירה על חיות הבר בישראל.
5. התלמידים יחזקו את תחושת האחריות שלהם לשמירה על הטבע הישראלי ועל חיות הבר.
6. התלמידים יפתחו מוטיבציה לשמירה על חיות הבר בישראל.

מכירים, מכבדים ושומרים על חיות הבר בישראל

מהלך השיעור:

משך המפגש: 2 שיעורים

חומרי עזר: תמונות בעלי חיים, דפי עבודה (ראו בנספח), חדר מחשבים עם אינטרנט.

רקע: חיות הבר בישראל סובלות מבעיה חמורה - ישראל היא מדינה קטנה וצפופה ששטחיה מוגבלים מאוד. על השימוש בשטחים הפתוחים, בהם מתקיימות חיות הבר, יש מתחרים גדולים: האוכלוסיה הגדלה בישראל שזקוקה לשטחי מגורים, לכבישים, לתעשייה ולחקלאות. והצבא שצריך שטחים נרחבים לצורכי אימונים. בנוסף למגמת הצמצום של השטחים הפתוחים, ישנם גורמים נוספים הפוגעים בחיות הבר: שינויי האקלים, צייד, הרעלות, זיהום ופסולת הם רק חלק מהם.

המשותף לכל הגורמים הללו - שהם תוצאה של פעילות אנושית. היות והאדם הוא הגורם לבעיות, הוא גם יכול וצריך להיות הפתרון.

בגילאים הצעירים חשוב מאוד לחזק ולהעמיק את החיבור של הילדים לעולם הטבע ולחיות הבר, לפני שמציגים בעיות ואתגרים. החיבור והאמפתיה לחיות הבר הם הבסיס עליו יוכלו הילדים לפתח את תחושת האחריות ואת הרצון והמוטיבציה לשמירה עליהן. לכן המערך מתחיל בחלק של היכרות עם חיות הבר תוך יצירת זיקה ואמפתיה אליהן. לאחר מכן מוצגים מספר אתגרים עיקריים והתלמידים יחשבו ביחד כיצד הם יכולים לפעול על מנת לשמור על חיות הבר בישראל.

אופן הפעילות:

חלק ראשון - היכרות עם חיות בר ישראליות - 45 דקות

מחלקים את הכיתה ל-9 קבוצות. לכל קבוצה נותנים תמונה של חיית בר מישראל.

החיות הן:

- דורבן
- גרית מצויה
- דבורת הדבש
- צבי ארץ ישראלי
- חוחית
- צב יבשה
- זעמן מטבעות/נחש
- צבים
- נשר

מכירים, מכבדים ושומרים על חיות הבר בישראל

על כל קבוצה ללמוד ולחקור מעט על החיה שקבלה (מהאינטרנט. אפשר סרטונים ביוטיוב אם יש קושי בקריאה) ולהכין איזשהו תוצר. זה יכול להיות תעודת זהות, סיפור, שיר, ציור וכותרת, מידע מעניין ויחודי או כל רעיון אחר. בתום תהליך החקר והכנת התוצרים, כל קבוצה מציגה את התוצר שלה לשאר הכיתה. לכל קבוצה יש כ-2 דקות להצגת החיה. חשוב להקפיד על הזמנים שלא ימשך יותר מדי זמן. זו משימה לא פשוטה לספר על חיה בזמן כל כך קצר. לכן צריך לעזור לתלמידים בארגון ההצגה שלהם. מסכמים את החלק הזה בשיח קצר על מה הם חושבים ומרגישים כלפי בעלי החיים שהם הכירו. שאלות אפשריות לשיח -

- האם למדתם משהו חדש?
- האם זה היה מעניין?
- מה אתם מרגישים או חושבים על החיות שהכרתם?
- איך הרגשתם במהלך העבודה?

חלק שני - היכרות עם האתגרים וחשיבה על פתרונות - 45 דקות

פתיחה:

למורה: לאחר שהתלמידים הכירו את החיות נספר להם שחיות הבר בישראל גם מתמודדות עם אתגרים גדולים. אתגרים שנובעים מפעולות שבני האדם עושים. לאחר שהתלמידים יכירו חלק מאתגרים אלה מקיימים דיון בכיתה ומעלים ביחד רעיונות כיצד ניתן לשמור על חיות הבר בישראל בכלל ובאזור בית הספר או הישוב בפרט.

שואלים את התלמידים: מה הם 3 הדברים שכל בעל חיים צריך כדי להתקיים לאורך שנים בטבע? לאחר שהתלמידים משתפים בתשובותיהם, מסכמים את הדיון בתשובה - שלושת הדברים שכל בעל חיים צריך הם:

1. לאכול (ולשתות)
2. לא להיאכל (להטרף)
3. להתרבות

אלה הם הצרכים הבסיסיים הדרושים לכל מיני בעלי החיים כדי להתקיים לאורך זמן. אלא שכיום, פעולות רבות שבני האדם עושים, מקשות מאוד על חיות בר רבות להשיג את הצרכים האלה.

מכירים, מכבדים ושומרים על חיות הבר בישראל

לדוגמה:

- לאכול ולשתות: שימוש בחומרי הדברה וריסוסים גורם להיעלמות של בעלי חיים רבים שמהווים מזון לחיות אחרות וגם לזיהום של מקורות מים לשתיה.
  - לא להיאכל/להטרף: כאשר משתמשים בתאורה חזקה ולא מותאמת בלילה, בעלי חיים רבים שפעילים בלילה, חשופים יותר לטורפים והסיכוי שלהם להיטרף עולה.
  - להתרבות: זוג בעלי חיים שמגדל ביחד את הצאצאים שלהם, ואחד ההורים נפגע מהרעלה של חומר שפזרו בשדות, לא יצליח לגדל את הצאצאים לבדו ובעצם לא יצליח להתרבות.
- אומרים לתלמידים:** לאורך ההיסטוריה, בעלי החיים חיו בצורה מאוזנת בטבע והצליחו להשיג את כל צרכיהם. כיום המציאות של חיות הבר מורכבת יותר בגלל גודל האוכלוסייה של בני האדם שגדלה בקצב מהיר מאוד! פעולות רבות שלנו, בני האדם, מציבות בפני בעלי החיים אתגרים מאוד גדולים המקשים עליהם להשיג את צרכי הקיום הללו. היום נכיר חלק מהאתגרים הללו איתם מתמודדות חיות הבר ונבין כיצד פעולות בני האדם משפיעות עליהן.

היכרות עם האתגרים: כל אחת מהחיות שהכרנו עד כה מתמודדת עם אתגר או כמה אתגרים שמקשים עליה להשיג אחד או יותר מהצרכים הבסיסיים שדברנו עליהם. ננצל את ההיכרות עם החיות שהתלמידים חקרו כדי להציג את האתגרים השונים.

מחלקים לתלמידים דף עבודה (ראו בנספח) שבו עליהם לחבר בין האתגרים השונים שמופיעים בו לבין חיות הבר שהכירו. את הדף יש למלא על בסיס הידע האישי של התלמידים ואם לא יודעים מותר לנחש.

התשובות הנכונות לדף העבודה:

- דריסות: דורבן, גירית מצויה, צב יבשה, צבי ארץ ישראלי, נחש
- צייד: צבי ארץ ישראלי, חוחית, דורבן
- הרס וקיטוע בתי גידול: דבורת הדבש, דורבן, צבי ארץ ישראלי, צב יבשה, גירית מצויה, נחש
- החזקה בשבי: חוחית, צב יבשה, נחש
- הרעלות: נשר
- פסולת: צב ים, צבי ארץ ישראלי, גירית, דורבן
- פגיעה מחוסר מודעות ומפחד: נחש
- ריסוסים וחומרי הדברה: דבורת הדבש, נחש

מכירים, מכבדים ושומרים על חיות הבר בישראל

עוברים על תשובות התלמידים ביחד. מבקשים מהתלמידים להסביר את תשובותיהם ולשתף במה שהם יודעים על האתגרים.

מציגים את התשובות הנכונות.

מרחיבים מעט על כל בעיה/אתגר כדי לתת לתלמידים הבנה רחבה יותר:

- **דריסות:** כמות הכבישים בישראל גדולה מאוד. כבישים רבים חוצים בתי גידול של חיות בר. כאשר החיות

מנסות לחצות את הכבישים (מחפשות מזון, מחפשות בני זוג, מחפשות מים) - רבות מהן נדרסות.

- **צייד:** לצערנו עדיין קיימת תופעה של צייד בלתי חוקי בארץ (ישנו צייד חוקי שמאושר על ידי המדינה בתנאים

ובהגבלות שמבטיחות שהפגיעה במין לא תאיים על המשך קיומו). למה אנשים צדים? חלקם עושים זאת

בשביל אוכל/בשר (אפשר לשאול את התלמידים - האם כיום צריך לצוד בשביל לאכול?), חלקם עושים זאת

בשביל להחזיק חיות בר בבית וחלקם עושים זאת בשביל ההנאה האישית שלהם. גם דייג הוא בעצם צייד.

הדייג הלא מפקח שקורה בחופי ישראל פוגע אנושות בטבע הימי של ישראל.

- **קיטוע בתי גידול:** כבישים, בניה, תשתיות שונות (גדרות, קווי חשמל, צינורות וכו'), חוצים לא פעם בתי גידול

של חיות בר. הקיטוע מקטין את שטחי המחיה של חיות הבר ומקשה עליהן לספק את צרכיהן.

- **החזקה בשבי:** חיות בר שונות מוחזקות בשבי כאילו היו חיות מחמד. זה מנוגד לחוק!

- **הרעלות:** רוב ההרעלות של חיות בר קורות כאשר משתמשים ברעלים לחיות בנחשבות מזיקות לחקלאים.

מעבר לאותה חיה שאוכלת את הרעל - אוכלי פגרים שמוצאים חיה שמתה כתוצאה מאכילת רעל סופגים את

הרעל לגופם ונפגעים מכך. לא פעם פיתיונות מורעלים שמונחים בשטח ומיועדים לחיות מזיקות, נאכלים על

ידי חיות בר אחרות שנפגעות ומתות מהרעל.

- **פסולת:** בני האדם משליכים כמויות אדירות של פסולת ביבשה ובים. בעלי חיים רבים נפגעים ואף מתים

מהפסולת הזו. אם כתוצאה מאכילה שלה ואם כתוצאה מהסתבכות בה.

- **פגיעה מחוסר מודעות ומפחד:** אנשים רבים פוחדים מחיות שונות. פחד זה גורם לכך שלא פעם במפגש עם

חיה שמפחידה אותם, בני האדם מחליטים להרוג אותה. בעלי החיים שאולי סובלים יותר מכל מכך (אבל הם

לא היחידים) הם הנחשים. הפתרון לכך הוא הסברה, חינוך והעלאת המודעות. ככל שיודעים ומכירים יותר כך

הפחד קטן!

אפשר לשאול את התלמידים אם בנוסף לחיות שהם חקרו הם מכירים חיות בר אחרות שסובלות מפגיעות אלה בארץ.

איפה הם שמעו על כך או פגשו בעלי חיים שנפגעו?

מכירים, מכבדים ושומרים על חיות הבר בישראל

למורה: לנוכח ההשפעה של בני האדם על הטבע ועל חיות הבר, צריך להוסיף עוד דבר אחד חשוב שבעלי החיים זכאים לו - לחיות חיים בטוחים ובכבוד! מעצם היותם בעלי חיים, כל חיה זכאית שיתייחסו אליה בכבוד. זוהי שאלה ערכית ומוסרית - כיצד אנו מתייחסים לבעלי החיים וכיצד זה משפיע עליהם.

לתלמידים: ניתן להציג דוגמאות שונות להשלכות של פעילות האדם על חיות הבר ולשאול את התלמידים מה דעתם על זה:

1. השלכת פסולת מזון או אריזות מזון שמושלכות בחוץ יכולות למשוך בעלי חיים שינסו לאכול אותן. כתוצאה מכך החיות עלולות להיחנק או לאכול מזון לא בריא שלא באשמתן.
2. גידול חיות בשבי - הן אומנם בטוחות, יש להן אוכל והן יכולות להתרבות. אבל האם אלה חיים של כבוד?

סיכום וחיבה על פתרונות:

חשוב מאוד לא לסיים את המפגש רק בהיכרות עם בעלי החיים ועם הבעיות והאתגרים. חשוב להסביר ולהדגיש כי לכל הבעיות והאתגרים שדברנו עליהם בכיתה יש פתרונות. ולכולנו יש יכולת להשפיע ולייצר שינוי כדי לשמור על חיות הבר בישראל!

מבקשים מהתלמידים להעלות רעיונות כיצד ניתן לשמור על חיות הבר בישראל, לאור האתגרים שלמדנו בשיעור. את הפתרונות חשוב לחלק ל-2: פתרונות שהם בתחום האחראיות והיכולת של קובעי המדיניות (ממשלה, רשות הטבע והגנים, הרשות המקומית) ופתרונות שיש בכוחנו, האזרחים, לעשות. טיפ קטן - ככל שהסוגיות הן מקומיות יותר כך יש סיכוי גבוה יותר שאנו נוכל לפעול. לדוגמה: לטפח/לשמור על שטח פתוח בקרבת בית ספר, קמפיין הסברה בקהילה על חיות הבר באזורנו, וכיוצא באלה. ועם זאת - גם על בעיות גדולות ומורכבות יותר ניתן להשפיע. בעיקר דרך פעולות של העלאת מודעות, הסברה והפעלת לחץ של תושבים על מקבלי ההחלטות.

כדאי מאוד: מתוך מגוון הרעיונות והפעולות שעלו בשיעור, אפשר לבחור אחד ולהוציא אותו לפועל עם התלמידים. המעבר ממילים ודיבורים למעשים הופך את תהליך הלמידה למשמעותי ובעל ערך עבור התלמידים. מעניק תחושה של משמעות, מסוגלות והצלחה ומייצר עניין ומוטיבציה. וכמובן שמקדם את השמירה על חיות הבר בישראל.

1. מתתו קו בין צללית החיה לבין השם שלה
2. מתתו קווים בין צלליות החיות לבין האתגרים איתן הן מתמודדות (חיה יכולה להתמודד עם כמה אתגרים)

צב
יבשה

נשר

דורבן

זעמן
מטבעות

צבי ארץ
ישראל

גירית
מצויה

צבים

דבורת
הדבש

חוחית

הרג מחוסר
מודעות

החזקה
בשבי

צייד

פסולת

הרס וקיטוע
בתי גידול

הרעלות

ריסוסים
וחומרי
הדברה

דריסות